

ZDE ZAČÍNÁ ČÁST DR. MAREK 1

DÍL V

SMLOUVA O ÚVĚRU

§ 497

Základní ustanovení

Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

1. Ze základního, **kogentního** ustanovení smlouvy o úvěru vyplývá, že jsou jejími podstatnými částmi:

- **určení věřitele a dlužníka,**
- **určení částky nebo limitu úvěru ve stanovené měně,**
- **závazek věřitele poskytnout peněžní prostředky,**
- **závazek dlužníka k vrácení částky úvěru a zaplacení úroku.**

2. Předmětem úvěrové smlouvy jsou peněžní prostředky ve stanovené měně. Smlouva je uzavřena **dohodou o poskytnutí peněžních prostředků**, nikoli jejich faktickým poskytnutím. Vlastní poskytnutí prostředků přitom není nutno realizovat pouze jejich **fyzickým předáním** (dare); je třeba připustit extenzivní výklad tohoto pojmu, podle něhož může mít poskytnutí prostředků podobu jejich **převodu na účet** nebo např. zaplacení **faktury** za dlužníka („v jeho prospěch“).

3. Smlouvu o úvěru řadíme mezi **tzv. typové (absolutní) obchody**. Tyto smlouvy se podle § 261 odst. 3 řídí obchodním zákoníkem bez ohledu na povahu účastníků, tj. nemusí jimi být podnikatelé, kteří by byli při vzniku závazku v podnikatelském vztahu, ani podnikatelé obecně [o zvláštním postavení fyzických osob – nepodnikatelů viz níže ad 8 a 9]. Přestože zákon označuje smluvní strany za věřitele a dlužníka, poukazuje se v odborné literatuře správně na skutečnost, že je úvěrová smlouva smlouvou synallagmatickou a obě strany jsou si vlastně dlužníky i věřiteli navzájem.

4. **Písemná forma není výslovně požadována**, tj. platná smlouva o úvěru může být sjednána i **v ústní či konkludentní formě**; vzhledem k **dispozitivnosti úpravy** (s výjimkou základního ustanovení - § 497 – a ust. § 499) se u tohoto typu smlouvy široce uplatňuje zásada **smluvní volnosti**. V praxi se však ústní smlouvy nevyskytují a věřitelé – v zájmu zabezpečení návratnosti poskytnutých prostředků – obvykle formulují znění úvěrových smluv vskutku detailně; častým postupem je odkaz na znění **obchodních podmínek věřitele** (jako nedílné součásti či přílohy úvěrové smlouvy), v nichž jsou práva a povinnosti smluvních stran zakotveny do značných podrobností. Lze se však setkat i s úvěrovými smlouvami uzavřenými konkludentně - tím, že zájemce písemně požádá o poskytnutí úvěru podle věřitelských obchodních podmínek, předem uvedených v textu žádosti, a věřitel mu požadované prostředky poskytne (např. ve formě úhrady kupní ceny zájemcem zakoupeného zboží), aniž by jeho žádost (která je návrhem smlouvy o úvěru) písemně akceptoval.

5. Vzhledem k časovému průběhu vztahů smluvních stran smlouvy o úvěru (kdy věřitel obvykle plní krátce po uzavření smlouvy, zatímco dlužník poskytnuté plnění s úroky

vrací postupně a mnohdy dlouhodobě), je u tohoto smluvního typu obzvláště důležité **zajištění splnění dlužníkového závazku**. Ustanovení § 497 – 507 obch. zák. zvláštní úpravu v tomto směru neobsahují, uplatňovány jsou tedy obvyklé **zajišťovací instituty**, zejména **zástavní právo** k nemovitostem, popř. k movitým věcem či pohledávkám (§ 152 – 174 občanského zákoníku), **ručení** (jehož speciální úprava pro obchodní vztahy je zahrnuta v § 303 a násl. obch. zák.), **bankovní záruka** (§ 313 a násl. obch. zák.), **dohoda o srážkách ze mzdy** (§ 551 obč. zák.), **zajišťovací převod práva** (§ 553 obč. zák.), **smluvní pokuta** (§ 544 – 545 obč. zák. ve spoj. s § 300 – 301 obch. zák.), popř. další. Ujednáno bývá též **pojištění** pro případ ztráty schopnosti dlužníka úvěr splácet (u pojišťovny, která je obchodním partnerem věřitele).

6. Ustanoveními § 497 a násl. o smlouvě o úvěru se podle § 711 mohou řídit i práva a povinnosti stran **smlouvy o běžném účtu**, je-li smlouvou stanoveno, že banka provede do určité výše příkazy z k platbám z běžného účtu, i když na něm není dostatek prostředků (tzv. **kontokorentní účet**), pokud nejsou tato práva a povinnosti upraveny přímo smlouvou o běžném účtu.

7. **Smlouva o půjčce**, upravená v ust. § 657 - 658 občanského zákoníku, se od smlouvy o úvěru odlišuje tím, že není kontraktem konsensuálním, nýbrž reálným, což znamená, že vznik smlouvy o půjčce předpokládá nejen dohodu stran, ale i skutečné odevzdání předmětu půjčky; předmětem půjčky pak nemusí být jen peněžní prostředky, ale i jiné věci určené druhově. Podstatnou náležitostí smlouvy o půjčce není sjednání úroků.

8. Podle ust. § 262 odst. 4 obch. zák. současně platí, že ve vztazích podle § 261 (jimiž jsou i vztahy z úvěrové smlouvy) nebo vztazích podřízených obchodnímu zákoníku dohodou podle § 262 odst. 1 se použijí, nevyplývá-li z tohoto zákona nebo ze zvláštních právních předpisů něco jiného, ustanovení této části na obě strany; ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná **ustanovení směřující k ochraně spotřebitele** [zde zejména ust. § 52 – 65 obč. zák. a zákon č. 321/2001 Sb. – viz níže ad 9] **je však třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem**. Smluvní strana, která není podnikatelem, pak nese odpovědnost za porušení povinností z těchto vztahů podle **občanského zákoníku** a na její společné závazky se použijí ustanovení občanského zákoníku.

9. **Zák. č. 321/2001 Sb. o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru** stanoví pro smlouvy, jimiž se sjednává **spotřebitelský úvěr**, další náležitosti a podmínky – smlouvy musí být uzavřeny v **pisemné formě**, spotřebitel musí obdržet jedno vyhotovení smlouvy, ve smlouvě je nutno uvést tzv. **roční procentní sazbu nákladů** (RPSN – procentní podíl z dlužné částky, který je spotřebitel povinen zaplatit věřiteli za období 1 roku), omezena je možnost zvyšování sazeb a vedlejších úhrad věřitelem, obligatorně musí být zakotveno právo dlužníka splatit úvěr předčasně aj. Pokud smlouva o spotřebitelském úvěru nesplňuje zákonem stanovené náležitosti, pokládá se spotřebitelský úvěr za úvěr úročený pouze platnou diskontní sazbou ČNB. Přes své označení se citovaný zákon nevztahuje pouze na smlouvy o úvěru uzavírané podle § 497 a násl. obch. zák., nýbrž i na další podobné vztahy (splátkový prodej, vztahy ze smlouvy o koupi najaté věci); z jeho působnosti jsou naopak vyňaty úvěry na pořízení a opravy nemovitostí, úvěry převyšující 800 000,- Kč a úvěry bagatelní (do 5 000,- Kč) a krátkodobé (splatné nejvýše ve 4 splátkách do 12 měsíců). Citovaný zákon je výsledkem implementace směrnice Rady č. 87/102/EHS z 22. 12. 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru (v platném znění).

Judikatura:

Zajištěním zaplacení směnek institutem směnečného rukojemství (§ 32 odst. 1 směnečného a šekového zákona) za úvěrové smlouvy poskytnuté jiné osobě se směnečný rukojmí stává samostatným dlužníkem věřitele. (**Rc 17/04**)

1. Vztah z bezdůvodného obohacení vzniklého přijetím plnění z neplatné smlouvy o úvěru je obchodním závazkovým vztahem. Právo na vydání bezdůvodného obohacení se promlčuje ve čtyřleté promlčecí době.

2. Smlouvu o úvěru může platně uzavřít jakýkoli subjekt. To, zda poskytování úvěru je předmětem činnosti věřitele, může být významné jen pro řešení otázky, zda si věřitel může platně sjednat úplatu za převzetí závazku poskytnout úvěr nebo pro úvahu o určení okruhu osob oprávněných tento smluvní vztah za věřitele založit.

(**29 Odo 813/2001** <<http://www.nsoud.cz>>)

Uzavírá-li jeden z manželů smlouvu o půjčce nebo o úvěru a ve smlouvě vystupuje jako dlužník, je z této smlouvy zavázán a oprávněn jen ten z manželů, který ji jako dlužník uzavřel, a k její platnosti není třeba souhlasu druhého manžela ve smyslu ust. § 145 obč. zák., neboť se netýká společných věcí (na základě smlouvy o úvěru či půjčky jsou peněžní prostředky teprve nabývány). Souhlas druhého manžela tudíž není nezbytný ani k uznání závazku z uvedené smlouvy. (**29 Odo 162/2005** <<http://www.nsoud.cz>>)

Související ustanovení:

§ 261 odst. 3; § 262 odst. 4; § 263 odst. 2; § 498 až 507; § 711

Související předpisy:

zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník; zák. č. 21/1992 Sb., o bankách v úplném znění; zák. č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

Předpisy práva Evropských společenství:

směrnice Rady č. 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru, ve znění směrnice č. 90/88/EHS a směrnice č. 98/7/ES

Literatura:

Marek, K. Smlouva o úvěru. *Smluvní obchodní právo. Kontrakty*. 4. vyd. Brno : MU, 2008, s. 197–211.

Štenglová, I.; Plíva, S.; Tomsa, M. *Obchodní zákoník, komentář*. 11. vyd. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 1216–1228.

Marčanová, J. Úvěr nebo půjčku k podnikání? *Obchodní právo*, 1994, č. 11.

Marek, K. Smlouva o úvěru. *Právo a podnikání*, 1997, č. 4.

Plíva, S. Některé problémy právní úpravy smlouvy o úvěru. *Právo a podnikání*, 1995, č. 3.

Pelikán, R. Několik poznámek k problematice půjčování peněz spotřebitelům. *Právní rozhledy*, 2008, č. 3.

§ 498 **(Určení měny)**

Strany mohou určit peněžní prostředky, jež jsou předmětem smlouvy, i v jiné než české měně, pokud to není v rozporu s devizovými předpisy. Pokud se strany nedohodnou jinak, je dlužník povinen vrátit peněžní prostředky v měně, v níž mu byly poskytnuty, a v téže měně platit úroky.

1. Jedná se o dispozitivní ustanovení, tj. určení měny, v níž bude úvěr poskytnut a splácen, je ponecháno na vůli stran. Pokud smlouva zvláštní ujednání o měně neobsahuje, je zřejmé, že má být realizována v měně tuzemské.

2. Související veřejnoprávní normou je zde **devizový zákon**. Banky jsou oprávněny obchodovat devizovými hodnotami a poskytovat peněžní služby bez devizové licence i devizového povolení, z platného znění devizového zákona pro ně tedy žádné omezení pro poskytování úvěrů v cizí měně nevyplývá. Není vyloučeno ani ujednání o tom, že úvěr bude splácen v jiné měně než v níž byl poskytnut; pokud má smlouva písemnou formu, nejedná se podle devizového zákona o směnu devizových hodnot.

3. Dříve bývaly „cizoměnové“ úvěry nejčastěji poskytovány v amerických dolarech a německých markách, dnes se používá amerických dolarů a eur. **Úroky** u úvěrů v cizích měnách bývaly zpravidla nižší než u úvěrů čerpaných v tuzemské měně (dnes dochází k postupnému vyrovnávání) a jejich výše se **odvíjí od referenčních úrokových sazeb** na zahraničních mezibankovních trzích, např. v Londýně, kde je pravidelně vyhlášována úroková sazba **LIBOR (London InterBank Offered Rate)**, nebo ve Frankfurtu, kde je vyhlášována úroková sazba **FIBOR (Frankfurt/M. InterBank Offered Rate)**.

Související předpisy:

zák. č. 219/1995 Sb., devizový zákon

§ 499

(Úplata za sjednání smlouvy)

Za sjednání závazku věřitele poskytnout na požádání peněžní prostředky lze sjednat úplatu, jestliže poskytování úvěru je předmětem podnikání věřitele.

1. **Kogentní** ustanovení § 499 je v jinak převážně dispozitivní úpravě tohoto smluvního typu výjimečné.

2. Jako **věřitel** může smlouvu o úvěru uzavřít nejen **peněžní ústav**, ale i **jiný subjekt**. Poskytování úvěrů je v současnosti předmětem činnosti zejména u peněžních ústavů (bank, spořitelen, ale např. též družstevních záložen). Jinými subjekty, jejichž předmětem činnosti je poskytování úvěrů, mohou být subjekty, které k této činnosti získaly živnostenské oprávnění. **Dlužníkem** pak může být **jakýkoliv subjekt** [viz komentář k § 497].

3. Smlouvu o úvěru řadíme mezi tzv. **typové (absolutní) obchody**, které se podle § 261 odst. 3 řídí obchodním zákoníkem bez ohledu na povahu účastníků (nemusí jimi být podnikatelé, kteří by byli při vzniku závazku v podnikatelském vztahu, ani podnikatelé obecně). Rozdíl mezi věřiteli spočívá jen v tom, že pouze ti, jejichž předmětem činnosti je poskytování úvěrů, mohou za převzetí závazku k poskytnutí úvěru sjednat úplatu. Pokud by tuto úplatu ve svůj prospěch sjednal jiný věřitel, jednalo by se - vzhledem ke kogentnosti § 499 - o ujednání neplatné. Úplata (jejímž účelem je kompenzovat věřiteli náklady vyplývající z povinnosti mít k dispozici prostředky určené pro dlužníkův úvěr, a kterou tedy nelze směřovat s úrokem z úvěru) bývá jednorázová, popř. činí nejméně 0,5 – 1% sjednaného úvěru ročně.

Judikatura:

Smlouvu o úvěru může platně uzavřít jakýkoli subjekt. To, zda poskytování úvěru je předmětem činnosti věřitele, může být významné jen pro řešení otázky, zda si věřitel může platně sjednat úplatu za převzetí závazku poskytnout úvěr nebo pro úvahu o určení okruhu osob oprávněných tento smluvní vztah za věřitele založit.

(29 Odo 813/2001 <<http://www.nsoud.cz>>)

Související ustanovení:

§ 263 odst. 1; § 502

§ 500***(Lhůta k uplatnění nároku na úvěr)***

(1) Dlužník je oprávněn uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků ve lhůtě stanovené ve smlouvě. Není-li tato lhůta ve smlouvě stanovena, může dlužník tento nárok uplatnit, dokud poskytnutí úvěru některá strana nevypoví.

2) Nestanoví-li smlouva jinou výpovědní lhůtu, může poskytnutí úvěru vypovědět dlužník s okamžitou účinností a věřitel ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena dlužníku.

1. Ustanovení obou odstavců jsou **dispozitivní**, tj. úprava v nich uvedená se uplatní, pokud se věřitel s dlužníkem nedohodnou jinak.

2. Sjednání **doby**, v níž má dojít k **poskytnutí prostředků věřitelem**, není podstatnou náležitostí smlouvy o úvěru. Je-li však tato doba smlouvou stanovena, může dlužník uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků pouze během této doby; jeho žádost podaná před počátkem této doby nebo po jejím skončení by nebyla oprávněná. Pokud tato doba smlouvou sjednána není, může dlužník nárok uplatnit již od okamžiku uzavření smlouvy až do její výpovědi.

3. Ustanovení 2. odst. § 500 umožňuje oběma účastníkům bez jakýchkoli nepříznivých následků **vypovědět poskytnutí úvěru**, k němuž mělo na podkladě již uzavřené smlouvy dojít. Výpovědní lhůta může být sjednána ve smlouvě; pokud k tomu nedošlo, uplatní se lhůty v tomto ustanovení uvedené, tj. dlužník může poskytnutí úvěru vypovědět s okamžitou účinností, zatímco věřitel až ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena dlužníku. To se týká i smluv uzavřených na dobu určitou.

Související ustanovení:

§ 497

§ 501***(Povinnost k poskytnutí úvěru; účel úvěru)***

(1) Věřitel je povinen dlužníku peněžní prostředky poskytnout, jestliže byl o to dlužníkem v souladu se smlouvou požádán, a to v době stanovené v požadavku, jinak bez zbytečného odkladu.

(2) Stanoví-li smlouva, že úvěr lze použít pouze k určitému účelu, může věřitel omezit poskytnutí peněžních prostředků pouze na plnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s tímto účelem.

1. Podle odst. 1 je povinnost věřitele poskytnout dlužníku peněžní prostředky vázána na **požadavek dlužníka**. Dlužník musí požádat věřitele o poskytnutí těchto prostředků **v souladu se smlouvou**, tj. s podmínkami stanovenými ve smlouvě, ale také **včas**, tj. ve lhůtě vyplývající ze smlouvy, popř. - nebyla-li lhůta ve smlouvě určena - z ust. § 500 odst. 1. Jde však o **dispozitivní** ustanovení, od něž se strany mohou ve smlouvě odchýlit (např. u tzv. revolvingových úvěrů bývá ujednána možnost dlužníka čerpat prostředky do výše úvěrového rámce výběry z bankomatu a placením zboží za použití platební karty).

2. Nárok na poskytnutí peněžních prostředků obvykle uplatňuje dlužník sám, může tak však učinit i **prostřednictvím třetí osoby** - svého věřitele. Třetí osoba (dlužníkův věřitel) může nárok uplatnit zejména na základě otevření akreditivu (§ 682 a násl.).

3. Není-li v úvěrové smlouvě uveden účel, na nějž mají být poskytnuté prostředky určeny, může dlužník s těmito prostředky disponovat podle vlastní vůle. Pokud je však **účel ve smlouvě ujednan**, je věřitel oprávněn (nikoli však povinen) využít možnosti dané ust. 2 odst. § 501 a prostředky poskytovat pouze na plnění závazků dlužníka vzniklých v souvislosti s tímto účelem, tj. vyplácet je přímo dlužníkovým věřitelům, kteří poskytli plnění sloužící k realizaci účelu úvěru (zhotovili pro dlužníka dílo, dodali mu zboží).

Související ustanovení:

§ 500, § 507

§ 502 (Úroky)

(1) Od doby poskytnutí peněžních prostředků je dlužník povinen platit z nich úroky ve sjednané výši, jinak v nejvyšší přípustné výši stanovené zákonem nebo na základě zákona. Nejsou-li takto úroky stanoveny, je dlužník povinen platit obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě sídla dlužníka v době uzavření smlouvy. Jestliže strany sjednají úroky vyšší než přípustné podle zákona nebo na základě zákona, je dlužník povinen platit úroky ve výši nejvýše přípustné.

(2) V pochybnostech se má za to, že sjednaná výše úroků se týká ročního období.

1. Povinnost dlužníka platit věřiteli z poskytnutých prostředků úroky je pojmovým znakem smlouvy o úvěru, vyplývajícím ze znění kogentního základního ustanovení v § 497; smlouvu o úvěru tedy – na rozdíl od smlouvy o půjčce – **nelze sjednat jako bezúročnou**. Samotná právní úprava úroků obsažená v § 502 je však **dispozitivní**. Úroky (označované někdy – k odlišení od úroků z prodlení - jako **úroky smluvní** či **úroky z úvěru**) jsou úplatou, náležející věřiteli za přenechání finančních prostředků k přechodnému užívání dlužníkovi; tvoří **příslušenství pohledávky** věřitele za dlužníkem [viz § 121 odst. 3 obč. zák.].

2. **Období**, za něž je dlužník povinen úroky platit, začíná poskytnutím peněžních prostředků a končí jejich vrácením věřiteli (a to i předčasným – viz § 503 odst. 3); při prodlení s vrácením prostředků vzniká navíc věřiteli nárok též na úroky z prodlení (§ 369).

3. **Výše úroků** se řídí především **ujednáním stran ve smlouvě**; v případě absence platného ujednání by byl dlužník povinen platit úroky „v nejvyšší přípustné výši **stanovené zákonem nebo na základě zákona**“, v současné době však takový zákon součástí našeho právního řádu není a ČNB svého oprávnění stanovit maximální úrokové sazby pro úvěry poskytované bankami nevyužila. Za dané situace by se tedy výše úroků rovnala **obvyklým úrokům** požadovaným za úvěry bankami v místě sídla dlužníka v době uzavření smlouvy; je zřejmé, že jde o obtížně zjistitelný a ne zcela přesný údaj.

4. **Sjednání výše úroků ve smlouvě** je proto nejvhodnějším a v praxi nejběžnějším postupem; výši úroků pro jednotlivé typy úvěrů obvykle určují, resp. na úvěrovém trhu nabízejí věřitelé. Některé peněžní ústavy vycházejí při stanovení výše úrokových sazeb ze sazeb vyhlášených ČNB (zejména z diskontní sazby, tj. sazby, za niž ČNB poskytuje úvěry komerčním bankám a státu), jiné si pro tento účel stanoví sazby vlastní (nazvané např. základní zápůjční sazba, referenční sazba apod.), jejichž závislost na vývoji centrálně stanovených sazeb bývá volnější.

Úrok obvykle sestává ze dvou komponentů:

- **základní – referenční sazba**, vázaná na referenční úrokové sazby na mezibankovních trzích – např. sazby LIBOR, EURIBOR, v našich podmínkách PRIBOR (Prague InterBank Offered Rate, tj. pražská mezibankovní nabídková sazba, za niž si banky navzájem poskytují úvěry na českém mezibankovním trhu);
- **marže banky**, která vyjadřuje zejména ocenění bonity klienta a míru podstupovaného rizika (nejvyšší úroky tak bývají požadovány u nezajištěných úvěrů, nejnižší u hypotečních úvěrů zajištěných nemovitostmi).

Tato konstrukce úroku platí pro termínované úvěry; u úvěrů poskytovaných např. ve formě čerpání prostředků dlužníkem prostřednictvím platební karty bývají sjednávány úroky vyšší (vzhledem k nezbytnosti okamžité disponibilní finančních prostředků).

Výše úroků je obvykle udávána **v procentech**, a to jako roční (p. a.), popř. měsíční či denní; není-li tento časový údaj ve smlouvě uveden, považuje se sjednaná sazba za **roční** (§ 502 odst. 2).

5. Vzhledem k tomu, že nejvyšší přípustné úroky nebyly stanoveny [viz výše ad 3], omezení předpokládané v poslední větě § 502 odst. 1 se neuplatní a **výše úroků z úvěrů, určená dohodou smluvních stran, tedy není nikterak regulována**. Při jejím sjednávání by však měly být respektovány principy **dobrych mravů**, resp. **poctivého obchodního styku**, tj. úroky by neměly být nepřiměřeně vysoké (např. vícenásobně převyšovat právními předpisy stanovené úroky z prodlení) a jejich sazba by měla být po celou dobu splácení úvěru pokud možno neměnná. Pokud je ve smlouvě počítáno se změnami úrokové sazby během splácení úvěru, je nutno v tomto směru smlouvu měnit oboustranně odsouhlasenými dodatky, popř. stanovit kritéria pro určení aktuální výše úrokové sazby v závislosti na objektivním (tj. stranami neovlivnitelném) ukazateli (např. „o 3 % vyšší než sazba PRIBOR“) - podrobněji viz níže citované rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1000/2004).

Judikatura:

Pokud je ve smlouvě o úvěru sjednán způsob určení výše úrokové sazby založený na objektivních kritériích a je stanoven (anebo je určitelný) i den rozhodný pro změnu výše úrokové sazby, potom změna těchto kritérií nemá za následek změnu smlouvy, nýbrž jde jen o určení konkrétní výše úrokové sazby k rozhodnému datu. Shora uvedený závěr se ale neuplatní, není-li splněn předpoklad, podle něhož je způsob určení výše úrokové sazby vázán

na objektivní (na vůli banky nezávislá) kritéria. V takovém případě je pro změnu původně určené výše úroků nezbytná změna smlouvy, ke které může dojít pouze v důsledku shodného projevu vůle smluvních stran.

(29 Odo 1000/2004 <<http://www.nsoud.cz>>)

Související ustanovení:

§ 497, § 503, § 708 a násl., § 369

Související předpisy:

zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (§ 121 odst. 3)

§ 503

(Splatnost úroků)

(1) Závazek platit úroky je splatný spolu se závazkem vrátit použité peněžní prostředky. Jestliže lhůta pro vrácení poskytnutých peněžních prostředků je delší než rok, jsou úroky splatné koncem každého kalendářního roku. V době, kdy má být vrácen zbytek poskytnutých peněžních prostředků, jsou splatny i úroky, které se jej týkají.

(2) Mají-li být poskytnuté peněžní prostředky vráceny ve splátkách, jsou v den splatnosti každé splátky splatny i úroky z této splátky.

(3) Dlužník je oprávněn vrátit poskytnuté peněžní prostředky před dobou stanovenou ve smlouvě. Úroky je povinen zaplatit jen za dobu od poskytnutí do vrácení peněžních prostředků.

1. Stejně jako lhůta pro vrácení poskytnutých prostředků (§ 504) může být – a v praxi bývá – i **lhůta splatnosti úroků z úvěru** sjednána **ve smlouvě**; **dispozitivní** ustanovení § 503 odst. 1 a 2 se tedy uplatní, pokud se účastníci úvěrové smlouvy nedohodli jinak. Speciální úprava splatnosti úroků v § 503 pak vylučuje aplikaci obecných ustanovení obchodního zákoníku o splatnosti pohledávek (§ 340 a násl.) a o započítávání plnění (§ 330).

2. Pro **úvěry s jednorázovou splatností** předpokládá odst. 1 splatnost úroků současně s jistinou; má-li být doba splatnosti jistiny delší než rok, je třeba úroky vyčíslené za příslušný kalendářní rok uhradit vždy na jeho konci a zbylé úroky pak při splatnosti zůstatku jistiny. Strany se však mohou i v později uváděném případě dohodnout na tom, že úroky se stanou splatnými až spolu s jistinou, nebo si naopak u úvěru s krátkodobou splatností sjednat hrazení naběhlých úroků ještě před splatností jistiny.

3. U **úvěrů hrazených ve splátkách** jsou podle odst. 2 úroky z jednotlivých splátek splatny v den splatnosti každé splátky. V praxi jsou však ujednávány spíše tzv. **splátky anuitní**, jejichž část je použita na vyrovnání dospělého úroku a zbytek na částečnou úhradu jistiny; při tomto způsobu splácení jsou tedy úroky hrazeny průběžně, jistina je však umořována pomaleji.

4. Jak již bylo zmíněno, dispozitivnost ustanovení o splatnosti poskytnutých prostředků (úvěrové jistiny) a úroků z úvěru umožňuje stranám ujednat ve shora uvedeném směru nejrůznější modifikace a dohodnout se i na sankci za prodlení s úhradou splatných částek – typicky na **úroku z prodlení**. Jeho **výši** si účastníci úvěrového vztahu **podle § 369 obch. zák. mohou ve smlouvě dohodnout** (i v tomto případě v souladu se zásadami dobrých mravů a poctivého obchodního styku, popř. s přihlédnutím ke specifikům spotřebitelského úvěru);

pokud tak neučinili, je dlužník v prodlení povinen hradit věřiteli **úroky z prodlení určené předpisy práva občanského**, tj. ust. § 517 odst. 2 obč. zák. ve spojení s ust. vl. nař. č. 142/1994 Sb. ve znění vl. nař. č. 163/2005 Sb. (ve výši repo sazby ČNB platné k prvému dni kalendářního pololetí, v němž trvá prodlení, zvýšené o 7 procentních bodů). V dohodách o úrocích z prodlení bývají zahrnuta i ujednání o tom, která součást celkového dluhu jim bude podléhat, tj. zda se závazek dlužníka k úhradě úroků z prodlení vztahuje pouze k prodlení se zaplacením úvěrové jistiny (popř. poplatků za správu úvěru aj. služby), nebo zda má být úrok z prodlení požadován i z dlužných smluvních úroků (tzv. **anatocismus**). **Ujednání o placení úroků z prodlení ze smluvených úroků** je však aktuální judikaturou Nejvyššího soudu považováno ve smyslu § 39 obč. zák. za **neplatné pro rozpor se zákonem**, neboť **občanský ani obchodní zákoník neumožňují věřiteli požadovat po dlužníkovi příslušenství (úrok z prodlení) pro případ prodlení s úhradou příslušenství pohledávky**. Účastníci se však mohou dohodnout na tom, že neuhrazené smluvní úroky budou připsovány k jistině, tj. pozbudou dosavadní charakter příslušenství pohledávky a stanou se její částí [viz níže citovaná rozhodnutí].

K odst. 3

5. Ustanovení odst. 3 o oprávnění dlužníka **vrátit poskytnutý úvěr před dobou stanovenou ve smlouvě** by systematicky náleželo spíše do § 504. Vzhledem k dispozitivnosti úpravy lze dohodou stran možnost předčasného splacení úvěru **ve smlouvě vyloučit, vázat na souhlas věřitele** či na **stanovené podmínky** [srov. § 343 obč. zák.], popř. ujednat, že dlužník je povinen zaplatit nejen úroky za dobu do skutečného vrácení poskytnutých peněžních prostředků, ale rovněž za dobu, do níž tyto prostředky podle smlouvy vráceny být měly, popř. za část této doby; tento postup je odůvodňován možnými ztrátami věřitele při náhradním umístění volných prostředků. Podobná smluvní ujednání by však přirozeně neměla vybočovat z rámce **dobrých mravů**, resp. **zásad poctivého obchodního styku** (v opačném případě by výkon z nich vyplývajících nároků nepožíval právní ochrany – viz § 265). Ve smlouvách o **spotřebitelských úvěrech** musí být právo dlužníka na předčasné vrácení úvěru zakotveno vždy; spotřebitel pak má právo na takové snížení úroků, aby v důsledku předčasného splacení úvěru nezískala žádná ze stran na úkor druhé nepřiměřený prospěch (§ 4 odst. 2 písm. b), § 11 zák. č. 321/2001 Sb.).

Judikatura:

Občanský zákoník ani obchodní zákoník neumožňují věřiteli požadovat po dlužníkovi příslušenství (úrok z prodlení) pro případ prodlení s placením příslušenství pohledávky. Tím není dotčeno právo účastníků dohodnout se, že smluvené úroky se stanou součástí jistiny. **(35 Odo 101/2002** <<http://www.nsoud.cz>>)

Smluvní ujednání o placení úroků z prodlení ze smluvených úroků je ve smyslu § 39 obč. zák. **neplatné pro rozpor se zákonem**.

(29 Odo 689/2006 <<http://www.nsoud.cz>>)

Rozhodnutím sp. zn. 35 Odo 101/2002 ze dne 24.3.2004 se Nejvyšší soud odklonil od svého dřívějšího právního názoru, vyjádřeného v rozhodnutí ze dne 4.3.2002, sp. zn. 33 Odo 47/2002, podle kterého se nesplacené smluvní úroky stávají dluhem a věřitel má tak právo požadovat po dlužníkovi z nich úrok. Nejvyšší soud nově postavil svou argumentaci na rozlišení hlavního a vedlejšího peněžitého závazkového vztahu. Jestliže kauza směřuje přímo k zaplacení, jedná se o hlavní závazkový vztah. Vedlejším závazkovým vztahem je vztah úrokový, který vzniká pouze tehdy, existuje-li mezi účastníky vztah hlavní. Právo požadovat po dlužníku příslušenství z příslušenství (zde úroky z prodlení ze smluvených úroků) pak věřitel nemá proto, že ani občanský, ani obchodní zákoník mu tuto možnost nepřiznávají.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ve věci stěžovatele (sp. zn. 29 Odo 689/2006 citovaném výše – pozn. aut.) vyslovil závazný právní názor, podle něhož věřitel nemá právo požadovat po dlužníku příslušenství z příslušenství bez zřetele k tomu, zda věřitel odvozuje své právo brát úroky z prodlení ze smluvených úroků ze zákonné úpravy, nebo z dohody s dlužníkem. Ústavnímu soudu nepřísluší podrobovat tento závazný právní názor Nejvyššího soudu přezkumu z jiných než ústavněprávních kritérií, neboť není další přezkumnou instancí v systému obecných soudů. V projednávané věci nelze postupu obecných soudů z ústavněprávního hlediska nic vytknout, neboť obecné soudy se námitkami stěžovatele náležitě zabývaly, v odůvodnění svých rozhodnutí podrobně rozvedly, kterými ustanoveními aplikovaných právních předpisů se řídily, a jejich výklad těchto ustanovení nepostrádá rozumné a logicky podložené odůvodnění, tj. není výrazem „libovůle“ nebo „svévole“.

(I. ÚS 1893/08)

Související ustanovení:

§ 500, § 502, § 504, § 369

Související předpisy:

zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (§ 121 odst. 3), zák. č. 321/2001 Sb.

§ 504

(Lhůta k vrácení úvěru)

Dlužník je povinen vrátit poskytnuté peněžní prostředky ve sjednané lhůtě, jinak do jednoho měsíce ode dne, kdy byl o jejich vrácení věřitelem požádán.

1. Dispozitivní ustanovení § 504 stanoví pro případ, že by lhůta pro vrácení úvěru nebyla mezi účastníky úvěrového vztahu sjednána, **lhůtu jednoho měsíce od výzvy věřitele**; lhůta započne běžet následující den po doručení výzvy dlužníkovi a po jejím marném uplynutí se dlužník ocitne v prodlení. Věřiteli tak – mimo smluvních úroků - vznikne i nárok na **úroky z prodlení**.

2. V praxi se však úvěrové smlouvy, v nichž by lhůta pro vrácení věřitelem poskytnutých prostředků (spolu s úroky) nebyla předem sjednána, téměř nevyskytují a věřitelé věnují ujednáním o lhůtách splatnosti úvěru a zajištění závazku k jeho úhradě adekvátní pozornost.

3. V podrobnostech viz též komentář k § 503 a § 506.

Související ustanovení:

§ 497, § 503, § 506, § 507, § 369

§ 505

(Zajištění závazku)

Zanikne-li nebo zhorší-li se za trvání smlouvy zajištění závazku vrátit poskytnuté peněžní prostředky, je dlužník povinen doplnit zajištění na původní rozsah. Jestliže tak dlužník neučiní v přiměřené lhůtě, může věřitel od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil dlužnou částku s úroky. Odstoupení věřitele od smlouvy nemá vliv na zajištění závazků z této smlouvy.

1. V dispozitivních ustanoveních § 505 – 507 vymezuje zákon tři typy situací, v nichž je **věřitel oprávněn od úvěrové smlouvy odstoupit** a požadovat na dlužníkovi **předčasné splacení** poskytnutého **úvěru** (včetně **úroků** z něj).

Jde o následující případy:

- **zánik nebo zhoršení zajištění závazku - § 505**
- **prodlení dlužníka** se splácením úvěru v zákonem stanoveném rozsahu - **§ 506**
- **nedodržení či nemožnost** dodržení sjednaného **účelu** poskytnutého úvěru - **§ 507**

Vzhledem k tomu, že jde o úpravu **dispozitivní**, nemusí věřitel možností daných zmíněnými ustanoveními využít. Vyloučit nelze ani ujednání stran o oprávnění věřitele odstoupit od smlouvy s obdobnými následky i v jiných případech (např. při vstupu dlužníka do likvidace, zahájení insolvenčního řízení apod.); úvěrovou smlouvou zakotvené právo dlužníka splácet poskytnuté prostředky v delším časovém horizontu by však takovým ujednáním nemělo být prolomeno bez závažných a objektivních důvodů (zejména reálného ohrožení návratnosti poskytnutých prostředků).

2. Ustanovení o odstoupení věřitele od smlouvy podle § 505 – 507 jsou ve vztahu k obecné úpravě odstoupení od smlouvy v obchodních závazkových vztazích (obsažené v § 344 a násl.) ustanoveními **speciálními**. Důsledkem odstoupení věřitele od smlouvy je zde vždy povinnost dlužníka vrátit věřiteli celý neuhrazený zůstatek úvěru, který se tak ke dni účinnosti odstoupení stane předčasně splatným, a to včetně úroků (tj. úroků splatných do dne odstoupení a rovněž úroků z celého předčasně „zesplatněného“ úvěru ode dne následujícího po účinnosti odstoupení až do jeho zaplacení). Není-li lhůta pro vrácení takto vyčíslených dlužných částek sjednána ve smlouvě, je dlužník povinen je uhradit bez zbytečného odkladu poté, kdy byl věřitelem o vrácení úvěru požádán [srov. § 340 odst. 2].

3. Ustanovení § 505 – 507 byla zákonem č. 370/2000 Sb. (tzv. harmonizační novelou obchodního zákoníku) doplněna o totožnou poslední větu, jež odstranila pochybnosti v tom směru, zda odstoupení věřitele od úvěrové smlouvy **nemá vliv na zajištění závazků** z této smlouvy (řešené v předchozím období pouze judikaturou, např. rozhodnutím Rc 15/01 zmiňovaným níže). Vzhledem k tomu, že nezměněné zajištění závazku i po odstoupení věřitele od smlouvy je výslovně zakotveno pouze pro případ odstoupení z důvodů uvedených v § 505 – 507, je zřejmé, že dohodou stran o možnosti odstoupit od smlouvy z jiných důvodů [viz výše ad 1] by zánik zajištění závazku případně mohl být vyvolán.

4. Důvodem pro **odstoupení věřitele od úvěrové smlouvy podle § 505** je **zánik nebo zhoršení zajištění závazku** (např. úmrtí či zánik ručitele, zánik nebo snížení hodnoty zástavy), které **dlužník přes výzvu věřitele v přiměřené lhůtě nedoplní na původní rozsah**. Z dikce ustanovení plyne, že věřitel musí dlužníkovi stanovit k doplnění zajištění adekvátně dlouhou lhůtu, která počíná běžet ode dne následujícího po dni, v němž byl dlužník věřitelem k takovému doplnění vyzván (§ 122 odst. 1 obč. zák.), tj. ode dne následujícího po doručení písemné výzvy či sdělení výzvy učiněné ústně (jež se ovšem z hlediska důkazního nedoporučuje).

Judikatura:

Odstoupí-li věřitel od smlouvy podle ustanovení § 506 obch.zák. a je-li proto oprávněn požadovat, aby mu dlužník vrátil dlužnou částku s úroky, je zástavním právem, zřízeným k zajištění závazků ze smlouvy o úvěru, zajištěn též závazek dlužníka vrátit věřiteli požadovanou dlužnou částku s úroky. (**Rc 15/01**)

Související ustanovení:

§ 300 – 323f, § 340, § 344 - 351

Související předpisy:

§ 152 – 174, § 544 - § 550, § 552 - 558 obč. zák., § 39 - 44a zák. č. 591/1992 Sb. o cenných papírech

§ 506***(Odstoupení od smlouvy pro prodlení dlužníka)***

Je-li dlužník v prodlení s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce, je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil dlužnou částku s úroky. Odstoupení věřitele od smlouvy nemá vliv na zajištění závazků z této smlouvy.

1. Ust. § 506 upravuje další - v praxi nejčastěji využívanou - možnost věřitele odstoupit od úvěrové smlouvy. Jeho účelem je umožnit věřiteli **urychlené vymáhání celého zůstatku neuhrazeného úvěru** na dlužníkovi, který se splácením ustal delší dobu před sjednanou lhůtou pro doplacení úvěru (nebo s jeho splácením ani nezačal); podmínky pro možné odstoupení (prodlení dlužníka s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce) jsou přitom konstruovány tak, aby dlužníka chránily před rizikem odstoupení od smlouvy v případě ojedinělého opoždění splátky.

2. Jedná se opět o ustanovení **dispozitivní**, a věřitel tedy možnosti jím dané **nemusí využít**, popř. tak **může učinit později** než to ust. § 506 umožňuje; pokud by naopak od smlouvy **odstoupil dříve** (při prodlení se dvěma a méně splátkami nebo kratším prodlení se splátkou jedinou), bylo by jeho odstoupení **pro rozpor se zákonem neplatné** (§ 39 obč. zák.), tj. předčasná splatnost zůstatku úvěru by nenastala. Strany si podmínky pro možné odstoupení věřitele mohou **ve smlouvě dohodnout odchylně** (vždy však přirozeně s dodržením zásady dobrých mravů, tj. lhůty možného odstoupení by neměly být výrazně zpříšňovány). Mnozí věřitelé možnosti odstoupení od smlouvy podle § 506 nevyužívají a nahrazují je ve smlouvě sjednaným oprávněním „**prohlásit úvěr za předčasně splatný**“, uplatnitelným za stejných či obdobných podmínek; v takovém případě je po „zesplatnění“ úvěru dlužník povinen doplatit zůstatek úvěru s úroky stejně jako při odstoupení od smlouvy, účinky smlouvy však nezanikají a strany se tak mohou dohodnout na její změně (např. na pokračování ve splátkách).

3. Ust. § 506 je ve vztahu k obecným ustanovením o odstoupení od smlouvy pro prodlení (§ 345 a násl.) v poměru **speciality**; důsledky odstoupení věřitele od úvěrové smlouvy se tedy řídí výhradně tímto ustanovením a aplikace § 351 odst. 2 (o povinnosti stran smlouvy, od níž bylo odstoupeno, vrátit si vzájemně poskytnutá plnění – u peněžních závazků i s úroky) je v daném případě vyloučena. Proto je věřitel, který odstoupil od úvěrové smlouvy pro nesplacení úvěru dlužníkem, oprávněn i nadále (tj. až do zaplacení pohledávky) na dlužníkovi požadovat jak **úroky z úvěru**, tak i **úroky z prodlení** (ve sjednané či právními předpisy stanovené výši) – viz komentář k ust. § 502, 503 a 505.

4. K otázce vlivu odstoupení od smlouvy na **zajištění závazku** viz komentář k § 505.

Judikatura:

Ustanovení § 506 obch. zák. je speciálním ustanovením k obecnému ustanovení § 351 odst. 2 obch. zák. Proto při odstoupení od smlouvy věřitelem pro nesplacení úvěru dlužníkem budou

nadále účtovány úroky z úvěru i úroky z prodlení (tzv. sankční úroky) v zákonné (§ 369 obch. zák.) nebo smluvené výši. (**rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 304/94 z 20. 3. 1995** - Právní rádce 5/1996, s. 227)

Odstoupí-li věřitel od smlouvy podle ustanovení § 506 obch. zák. a je-li proto oprávněn požadovat, aby mu dlužník vrátil dlužnou částku s úroky, je zástavním právem, zřízeným k zajištění závazků ze smlouvy o úvěru, zajištěn též závazek dlužníka vrátit věřiteli požadovanou dlužnou částku s úroky. (**Rc 15/01**)

Související ustanovení:

§ 344, § 351, § 369, § 504, § 505

§ 507

(Odstoupení pro nenaplnění účelu smlouvy)

Mají-li být poskytnuté peněžní prostředky podle smlouvy použity dlužníkem pouze k určitému účelu a dlužník je použije k jinému účelu nebo jestliže jejich použití k smluvenému účelu je nemožné, je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil bez zbytečného odkladu použité a nevrácené prostředky s úroky. Odstoupení věřitele od smlouvy nemá vliv na zajištění závazků z této smlouvy.

1. Jedná se o třetí zákonem předpokládaný důvod pro možné odstoupení věřitele od úvěrové smlouvy [viz komentář k § 505].

2. Důvodem k odstoupení od smlouvy je v tomto případě buď okolnost, že **dlužník použil věřitelem poskytnuté prostředky k jinému než sjednanému účelu** (tj. okolnost zaviněná dlužníkem), nebo situace, kdy **prostředky již poskytnuté ke smluvenému účelu nelze použít** (např. při zániku nemovitosti, na jejíž rekonstrukci byl úvěr určen – půjde zpravidla o okolnosti dlužníkem nezaviněné). Důsledky odstoupení jsou v obou těchto případech obdobné – věřitel je oprávněn požadovat vrácení poskytnutých prostředků i s úroky, a to „bez zbytečného odkladu“. Označení částky, jež má být věřiteli vrácena („použité a nevrácené prostředky“), je v § 507 sice poněkud odlišné než v § 505 a 506 (podle nichž jde pouze o „dlužnou částku“), není však zřejmě pochybností o tom, že vráceny mají být **veškeré prostředky, které věřitel na plnění úvěrové smlouvy poskytl** (ať již přímo dlužníkovi nebo jím označeným třetím osobám, a to včetně prostředků, které dlužník nemohl k původně předpokládanému účelu použít), a smlouvou sjednané úroky z nich do dne vrácení úvěru.

Související ustanovení:

340, § 344 – 351, § 501 odst. 2

ZDE KONČÍ ČÁST DR. MAREK